

DROGOVÁ SCÉNA V ČESKÉ REPUBLICE SE ZAMĚŘENÍM NA REGION VÝCHODNÍCH ČECH

Jana Veselá

Ústav veřejné správy a práva, FES, Univerzita Pardubice

Abstract: Drugs are one of the most weighty social and healthy problem of part of the growing up population in Czech Republic in the present days. This reality tend state and public institutions to creation of projects and programs, what would be pointed against arranged sale of drugs and created uses provision for reduce demand and offer for drugs.

Key words: prevention of social-pathological phenomenon, narcotic and psychotropic substances, state anti-drug policy, intersectional anti-drug commission, drug problems coordinator

Klíčová slova: prevence sociálně patolog. jevů, omamné a psychotropní látky, protidrogová politika vlády, Mezirezortní protidrogová komise, koordinátor pro problematiku drog.

1. Úvod

Závislost na drogách představuje složitý společenský problém, který je třeba chápat vývojově. Účinný boj proti chorobným závislostem je možné vést jen tehdy, poznáme-li činitele, kteří se uplatňují při jejich vzniku, při odevzdávání a přebírání návyků vůbec. Absence zákona o prekurzorech v České republice ztěžuje v této oblasti značně situaci, neboť není možno postihovat osoby, které nelegálně zacházejí s prekurzory a chemickými látkami používanými v nezákoně výrobě drog. V současné době můžeme postihovat pouze nelegální zacházení s efedrinem (Nařízení vlády ČSR č. 192/88 Sb.)¹.

Prevence obecně a prevence sociálně patologických jevů je v současné době poněkud zatlačována na okraj zájmů společnosti a lze říci i vědy. Zdá se, že si společnost dostatečně neuvědomuje, že sociálně patologické jevy se stávají stále častější součástí našeho života. Často se spokojíme s konstatováním, že prevence je důležitá a že je levnější ve svých důsledcích, než náprava již vzniklé situace.

Společenské riziko vyplývající z užívání omamných a psychotropních látek (tzv. nealkoholových drog) je všemi dosavadními vládami ČR považováno za rostoucí, výrazně destruktivní jev ohrožující základní životní hodnoty jednotlivce, rodiny i celé společnosti. Nedotýká se pouze osob, jež jsou v přímém kontaktu s drogami, ale ohrožení jsou i jejich rodinní příslušníci, vrstevníci, sociální okolí i města, v nichž tito lidé žijí. Tato hrozba spočívá nejenom v dalším šíření drog mezi mladými lidmi, ale i v ohrožení místních společenství trestnou činností, jež je s drogami těsně spjata. Proto vláda věnuje řešení drogové problematiky pozornost a je si vědoma, že se nelze omezovat pouze na dílčí kroky, ale je nutné volit komplexní přístupy.

¹ Zatímco zpočátku byl zájem soustředěn v České republice na získávání léčiv obsahujících efedrin (např. Solutan) nebo později přímo efedrin z výroby (třetím největším výrobcem na světě je VÚAB v Roztokách u Prahy) s cílem zabezpečit domácí výrobu pervitinu, v současné době zaznamenáváme podstatně rozvinutější trestnou činnost na tomto úseku.

2. Stat'

Hlavním úkolem protidrogové politiky vlády je ochrana občana před negativním dopadem nabídky drog a jeho motivace pro život bez nich. Každému občanu musí být nabídnuta účinná ochrana před nabídkou ilegálních drog a dostatečné informace pro to, aby nejenom akceptoval, ale i aktivně prosazoval život bez nich. V případě, že se přesto dostane prostřednictvím užívání drog do problémů, musí mu být nabídnuta pomoc v některém ze zařízení nabízejících poradenskou a léčebně-resocializační pomoc.

Nástrojem protidrogové politiky vlády je *Koncepce a program protidrogové politiky na období 1998 - 2000*, schválená dne 23. února 1998 usnesením vlády ČR č. 111. Z přijatého dokumentu vyplývá seznam úkolů nezbytných k naplnění protidrogové politiky v uvedeném období. Cílem této Koncepce je - vedle přesnějšího vymezení působnosti věcně příslušných resortů - zvýšit důraz na protidrogovou politiku na místní úrovni. Vzhledem k nadnárodnímu charakteru problematiky zneužívání omamných a psychotropních látek je nezbytnou součástí protidrogové politiky vlády i aktivní účast České republiky na programech mezinárodní spolupráce.

Základními odpovědnými orgány za protidrogovou politiku na místní úrovni jsou *okresní a magistrátní úřady*, které jsou odpovědné za uplatňování protidrogové politiky v daném území, vytváří vlastní *okresní nebo magistrátní protidrogové komise* a mají povinnost zřídit na svém úřadě *funkci koordinátora* pro problematiku drog. Dalším projektem směřujícím ke snížení poptávky po drogách se stal *Minimální preventivní program pro školy a školská zařízení s názvem "Škola bez drog"*² vytvořený v působnosti ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Z důvodů vzrůstajícího problému drog a drogové závislosti je nezbytné opakovaně veřejnost informovat o tom, že užívání ilegálních drog ohrožuje dnes všechny mladé lidi bez ohledu na jejich socioekonomický status, rodinné zázemí, styl výchovy v rodině či dosažený stupeň vzdělání. Drogám a problémům s nimi spojeným dnes propadají žáci základních škol, uční i středoškoláci, kteří nejsou připraveni řešit každodenní problémy, toužící po "dospělosti" či jedinečnosti zážitků, které drogy nabízejí.

V důsledku stále se zvyšujícího počtu drogově závislých a snižující se věkové hranice těch, kteří již mají osobní zkušenosti s drogou, je nutná spolupráce státních i nestátních institucí, které vytvářejí programy týkající se prevence drogové závislosti, a to jak v oblasti primární, tak i v oblasti sekundární a terciální. Činnost jednotlivých institucí působících v této oblasti, mezi něž patří např. občanské sdružení INSTITUT FILIA, které vzniklo jako výkonná část nadace Filia, dále středisko DROP-IN, významné pražské zařízení zřízené nadací DROP-IN, občanské sdružení SANANIM, jako poskytovatel komplexních protidrogových služeb, Krizové a kontaktní centrum AD zřízené občanským sdružením Klub hurá kamarád, kontaktní centrum RELAX, poskytující primární a sekundární prevenci aj.

² Minimální preventivní program je závazným opatřením pro uplatňování protidrogové politiky ve školách a školských zařízeních. Je určen pro základní orientaci pedagogickým pracovníkům, kteří se podílejí na realizaci školského programu. Dále slouží i školním protidrogovým metodikům, kteří jsou koordinátory protidrogového působení na škole. Pro ředitele škol a odpovědné pracovníky školských úřadů, kteří nesou odpovědnost za realizaci programu a kontrolují efektivitu protidrogového působení vymezuje tento program základní požadavky na realizaci protidrogové prevence ve školách a školských zařízeních, přináší přehled potřeb, zásad a základních principů účinné preventivní strategie.

Hodně se hovoří o **potřebě prevence**, ale jen velmi málo z nich je v této souvislosti schopno zbavit se v praktické rovině iluzí, že negativnímu vlivu drog předejdeme osvětou, přednáškami, nahodile organizovanými besedami či z odborného hlediska nesystémovým zřizováním funkcí protidrogových koordinátorů. Do jaké míry je zřízení těchto funkcí účinné? Hovoří se o vytvoření a realizaci systému vzdělávání protidrogových koordinátorů, což by mělo být prvořadým úkolem státní správy při naplňování protidrogové koncepce vlády. Výchova a vzdělávání protidrogových koordinátorů nestačí, s protidrogovou problematikou musí být seznámeni i učitelé školách, výchovní poradci, vychovatelé pracující v internátech a domovech mládeže, sociální pracovníci a kurátoři, pracovníci v oblasti poradenství, vězeňští pracovníci a další výchovní pracovníci. Jinak by i profesionálně zdatní protidrogoví koordinátoři neměli co a koho koordinovat.

V souvislosti s realizací protidrogové politiky státu je nutné zvýši důraz na prevenci vzniku drogových závislostí a terapii toxikomanů. Nezastupitelné postavení škol v systému protidrogové prevence vychází z faktu, že tyto subjekty jsou ideálním prostředím pro detekci asociálních a predeliktivních tendencí žáků i ideálním prostředím sociální kontroly. Výraznější místo musí zaujímat v systému protidrogové prevence i oblast poradenství. Drogy z hlediska sociální prevence představují významný sociálně patologický jev, který je středem pozornosti jak sociálních pracovníků, tak i kurátorů a sociálních asistentů.

3. Situace v oblasti zneužívání návykových látek v regionu východních Čech

Celkový počet nově evidovaných klientů léčebně kontaktních center ve východních Čechách činil 141 osob (z toho bylo dvakrát více mužů než žen), což představuje incidenci 11,3 na sto tisíc obyvatel. Oproti roku 1997 (incidence 10,7 na sto tisíc obyvatel) jde o nárůst 6,8 %. Ve věkovém rozmezí 15 až 39letých, které je z hlediska drogových závislostí všeobecně považováno za kritické, byla incidence 124, tedy 27,6 na sto tisíc obyvatel. V této věkové skupině narostl počet nově evidovaných klientů o 15 % oproti roku 1997. Nejpostiženější věkovou skupinou jsou mladí lidé ve věku 15 až 19 let, u nichž nárůst činil zhruba 50 %. Nejčastěji zastoupenou drogou zůstává pervitin, mezi narkomany však nejvíce vzrostl zájem o heroin. Stále převládá aplikace drog injekcemi, používají je téměř dvě třetiny narkomanů mezi dvaceti až čtyřicetiletými.

V prvním čtvrtletí roku 1998 bylo provedeno epidemiologicko-sociální šetření zaměřené na problematiku drog na středních školách, které mapuje situaci na poli zneužívání psychoaktivních látek mezi současnou mládeží. V regionu východních Čech se průzkum uskutečnil v 50 náhodně vybraných středních školách a středních odborných učilištích. Dotazováno bylo celkem 2 529 studentů (49,6 % chlapců a 50,4 % dívek) ve věku 16 – 21 let. Zhruba polovina dotazů se týkala obecných údajů o respondentovi a jeho rodině, názorů, postojů a chování dotazovaných, způsobu trávení volného času a problematiky tzv. legálních drog (alkohol, káva, cigarety). Druhá část otázek se soustředila na vlastní zneužívání nelegálních drog.

Z výsledků šetření vyplývá, že nejpopulárnější drogou mládeže východních Čech je cannabis. Marihuanu alespoň jednou vyzkoušela více než čtvrtina z nich, 6 % respondentů má zkušenosti s hašišem. Z tvrdých drog přiznalo nejvíce dotázaných kontakt s LSD (116 osob, tj. 4,7 %). Pervitin alespoň jednou vyzkoušelo 47 studentů (1,8 %), heroin 14 studentů (0,6 %), kokain 20 studentů (0,7 %). S čicháním toluenu a jiných rozpustidel má zkušenost 143 dotazovaných (5,6 %), barbituráty nebo obdobné léky bez lékařského předpisu užila více než desetina studentů.

Tabulka č. 1: Zkušenost studentů východních Čech s drogami (v %)

	Marihuana	Hašiš	Pervitin	Brown	Heroin	Crack	LSD	Kokain	Toluen
nikdy nezkoušelo	73,9	94,1	98,2	99,8	99,4	99,4	95,4	99,2	94,3
zkoušelo 1x	9,0	3,1	1,1	0,1	0,3	0,5	2,9	0,4	4,0
zkoušelo 2 – 5x	9,3	1,6	0,6	-	0,1	0,1	1,4	0,2	1,2
zkoušelo 6 – 20x	4,0	0,6	-	0,1	-	-	0,2	-	0,2
více než 20x	3,8	0,6	0,1	-	0,2	-	0,2	0,1	0,2

Mladí lidé jsou ve velice úzkém styku se světem drog. Téměř dvě třetiny respondentů mají mezi svými přáteli někoho, o kom vědí, že má určité zkušenosti s drogami. Podle 11,9 % z dotazovaných je možno drogy sehnat poměrně snadno ve škole, kterou navštěvují, a 61,2 % nevylučuje možnost jejich snadného získání ve městě nebo okolí bydliště. Jako místo prvního užití drogy je v naprosté většině případů uváděna diskotéka nebo rockový klub. Věk prvního užití drogy byl v 0,3 % do 12 let, v 13,2 % mezi 12 a 16 rokem, v ostatních případech nad 16 let.

Další dotazy byly směřovány k zmapování informovanosti studentů o drogách, zjištění jejich názorů a postojů k zneužívání drog, drogově závislým atd. Na základní otázku, zda se pokládají za dostatečně informované o drogách, odpovědělo kladně 21,5 % dotazovaných, alespoň částečně 45 %, zcela neinformováno nebo velice málo informováno se cítí 34 % východočeských studentů. Vědomosti o drogách od učitelů ve škole nezískalo vůbec 62,6 % respondentů, 34,3 % v jedné až dvou hodinách. Jako nejčastější zdroj informací je uváděna televize a rozhlas, na druhém místě noviny a časopisy, případně spolužáci. Názvy běžných drog a jejich rozlišení na měkké a tvrdé zná a jejich rozlišení správně rozpoznalo 95 % dotázaných.

4. Závěr

Z výzkumu vyplynulo, že studenti jsou částečně chybně informováni o legislativní úpravě drogové problematiky. O trestním postihu výroby a distribuce ví 95 % z nich, ale pouze 60 % správně určilo, že užívání a držení drog pro vlastní potřebu u nás trestné není. Asi 60 % dotázaných se nepřímou přimlouvá za zpřísnění celé drogové legislativy. V odpověď na to, proč lidé začínají užívat drogy, uvádějí respondenti v pořadí důležitosti tyto důvody: zvědavost, únik před problémy, zbavení zábran a navázání lepší komunikace s jinými lidmi, přizpůsobení se partě. Na otázku, zda by v budoucnu chtěli některou z drog vyzkoušet, odpovědělo 75,8 % studentů ne, ostatní tuto možnost nevyloučili.

Literatura:

- Matoušek, O. – Kroftová, A.: Mládež a delikvence. Portál, Praha 1995.
 Nešpor, K. – Csémy, L.: Alkohol, drogy a vaše děti. Sportpropag, Praha 1995.
 Štaflová, R. a kol.: Drogy, kriminalita a prevence. PA ČR, Praha 1997.
 Epidemiologicko-sociální šetření. OHES Pardubice.
 Zpráva OŘ Policie ČR, Pardubice 1999.

Kontaktní adresa:

PhDr. Jana Veselá, CSc., Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní
 Studentská 84, 530 09 Pardubice
 tel. 040/603 6174
 e-mail: Jana.Vesela@upce.cz

Recenzoval: PhDr. Josef Duplinský, CSc., FES, Univerzita Pardubice

